prof. nzw. dr hab. inż. arch. Katarzyna Pluta
Katedra Projektowania Urbanistycznego i Krajobrazu Wiejskiego
Wydział Architektury, Politechnika Warszawska
ul. Koszykowa 55, 00-659 Warszawa

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr inż. arch. Jakuba Gołębiewskiego pt. *„Perspektywy rewitalizacji Międzyodrza w Szczecinie przy zastosowaniu tymczasowych interwencji przestrzennych"*

A.

1. Podstawa formalna opinii.

Recenzja została wykonana na zlecenie Pani Profesor dr hab. inż. Marii Kaszyńskiej, Dziekana Wydziału Budownictwa i Architektury Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie, pismo z dnia 18 marca 2016 r.

2. Podstawa merytoryczna opinii.

Recenzja została wykonana w oparciu o materiały dostarczone przez Panią Dziekan Wydziału Budownictwa i Architektury Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie, a przygotowane przez p. mgr inż. arch. Jakuba Gołębiewskiego:

- Rozprawa doktorska pt.: „Perspektywy rewitalizacji Międzyodrza w Szczecinie przy zastosowaniu tymczasowych interwencji przestrzennych", przygotowana pod kierunkiem Promotora Pana Prof. dr hab. inż. arch. Zbigniewa Paszkowskiego.

B.

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr inż. arch. Jakuba Gołębiewskiego pt. *„Perspektywy rewitalizacji Międzyodrza w Szczecinie przy zastosowaniu tymczasowych interwencji przestrzennych"*

1. Uwagi ogólne

Rozprawa doktorska p. mgr inż. arch. Jakuba Gołębiewskiego liczy 261 stron, w tym: tekst, Streszczenie, Summary, Bibliografia (Literatura -135 pozycji, dokumenty źródłowe – 16 pozycji, źródła elektroniczne – 47 pozycji), Spis tabel, Spis ilustracji. Praca składa się ze: Wstępu, 4 zasadniczych Rozdziałów oraz Podsumowania i Wniosków końcowych. Na końcu pracy znajduje się Aneks pt. Tymczasowe interwencje przestrzenne/portrety Łasztowni.

Tematem prezentowanej rozprawy jest wykorzystanie zjawiska tymczasowości, w tym tymczasowych interwencji przestrzennych w procesie rewitalizacji obszarów poprzemysłowych, na przykładzie obszaru Międzyodrza w Szczecinie.

Przedstawione na początku pracy tezy zakładają, że 1/Tymczasowe interwencje przestrzenne pozytywnie wpływają na dynamikę procesów rewitalizacyjnych poprzez stymulację aktywności społecznej i kulturotwórczej w środowisku zurbanizowanym, 2/Tymczasowe interwencje przestrzenne mogą stać się ważnym ogniwem procesu rewitalizacji obszaru szczecińskiego Międzyodrza w czasie teraźniejszym, podnosząc atrakcyjność funkcjonalną tego obszaru.

Głównym celem pracy jest wykazanie zasadności uzupełnienia dotychczasowych działań rewitalizacyjnych w obszarze szczecińskiego Międzyodrza o tymczasowe interwencje przestrzenne.
Autor określił także trzy cele szczegółowe pracy: 1/Przedstawienie procesu rewitalizacji obszaru szczecińskiego Międzyodrza w perspektywie ostatnich 25 lat (1990-2015) oraz zdiagnozowanie głównych czynników sprzyjających procesowi rewitalizacji i stanowiących barierę dla planowanych przekształceń, 2/Wykazanie roli i potencjału tymczasowych interwencji przestrzennych w wieloletnim procesie rewitalizacji przestrzeni, 3/Wykazanie zasadności zastosowania wybranych strategii tymczasowych interwencji przestrzennych w odpowiedzi zarówno na zdiagnozowane czynniki sprzyjające procesowi rewitalizacji, jak i te, które stanowią w tym procesie barierę.

Cele pracy, czyli próba odpowiedzi na skonkretyzowane pytania badawcze, są sformułowane dobrze. Przyjęcie takich celów badawczych i konsekwentna ich realizacja widoczna w całej pracy w ujęciach ogólnych i szczegółowych już na początku daje możliwość stwierdzenia, że mamy do czynienia z bardzo wartościową całościową analizą możliwości zastosowania tymczasowych interwencji przestrzennych w procesie rewitalizacji poprzemysłowego obszaru szczecińskiego Międzyodrza. Kompleksowość oraz wielodyscyplinarność poruszanych zagadnień nie przeszkodziła p. mgr inż. arch. Jakubowi Gołębiewskiemu w czytelnym wyodrębnieniu poszczególnych etapów badawczych, widocznym już w samym układzie pracy zawartym w spisie treści. Zawartość całej pracy potwierdza, że był to wybór trafny.

Obecnie zastosowanie zasad zrównoważonego rozwoju we wszystkich sferach ludzkiej działalności dotyczy między innymi minimalnej konsumpcji zasobów, w tym przestrzeni, która jest dobrem nieodnawialnym. Poszanowanie jednego z najważniejszych zasobów czyli przestrzeni oznacza dążenie do ładu i harmonii w kształtowaniu przestrzeni zarówno miast, wsi, jak i krajobrazu otwartego; oznacza także priorytet dla rewitalizacji terenów wewnętrznych miast, w tym rozległych obszarów, które przestały pełnić dotychczasowe funkcje. Transformacji w dużej skali podlegają przede wszystkim obszary dawnych portów, znajdujących się w centralnych częściach miast. Porty nie służą obecnie celom przeładunkowym, dla jakich zostały zaprojektowane. Natomiast ze względu na centralne położenie w strukturze miasta obszary te mają szansę stać się w przyszłości prestiżowymi wielofunkcyjnymi założeniami. Wśród miast, które rozwijają wiodące projekty w zakresie zagospodarowania terenów portowych w Europie wymienić należy: Londyn (projekt London's Docklands), Rotterdam (projekt Kop van Zuid), Hamburg (projekt HafenCity), Barcelonę, Antwerpię, Genuę i Amsterdam. Główną cechą projektów transformacji terenów portowych w dużej skali jest kreacja nowych rozwiązań powiązana z rewaloryzacją istniejącego dziedzictwa kulturowego i naturalnego, co przyczynia się bezpośrednio do kształtowania tożsamości tych obszarów i jednocześnie tożsamości całego miasta. Specjalna uwaga poświęcona jest rozwiązywaniu przestrzeni publicznych w zespołach, jako głównych wyznaczników tożsamości. Podobne obszary wymagające rewitalizacji znajdują się w polskich miastach, takich jak Szczecin, Gdańsk, Gdynia, ale proces rewitalizacji terenów poportowych i postoczniowych w tych miastach jest znacznie wolniejszy niż w miastach Europy zachodniej z powodu wielu różnorodnych czynników. W takiej sytuacji poszukiwanie możliwości zagospodarowania i użytkowania terenów portowych w okresie szybszym niż pozwolą na to uwarunkowania umożliwiające stałe zagospodarowanie staje się obecnie zdaniem priorytetowym dla miast polskich.

Powyższe refleksje Recenzenta mają na celu podkreślenie faktu jak ważnego tematu badawczego podjął się p. mgr inż. arch. Jakub Gołębiewski. Potrzeba podjęcia pracy o możliwości wykorzystania tymczasowych interwencji przestrzennych w procesie rewitalizacji poprzemysłowego obszaru Międzyodrza w Szczecinie nie budzi wątpliwości i oznacza, że pracę p. mgr inż. arch. Jakuba Gołębiewskiego uznaję za bardzo potrzebną.

Struktura pracy jest czytelna i zrozumiała, podobnie jak metodyka badań. Wyniki pracy oparte są na wieloletnich obserwacjach i badaniach, przeprowadzonych przez p. mgr inż. arch. Jakuba Gołębiewskiego podczas pobytów w wielu miastach polskich i zagranicznych, których podstawą były studia w terenie wybranych obiektów i obszarów, a także studia materiałów źródłowych i literatury. Mgr inż. arch. Jakub Gołębiewski zastosował sekwencję badań, którą cechuje bardzo konsekwentne wykorzystywanie wniosków z poszczególnych etapów badań w kolejnych etapach pracy. Jednocześnie podkreślić należy, że prezentacja wyników badań następuje od zagadnień ogólnych do szczegółowych, co również jest dobre dla odbioru pracy. Przykłady do badań wybrane są poprawnie i wybór ten jest uzasadniony, podobnie jak wybór metod badawczych. Pod względem zastosowanego warsztatu naukowego - rozprawa p. mgr inż. arch. Jakuba Gołębiewskiego jest pracą bardzo dojrzałą. Na szczególną uwagę zasługują podsumowujące zestawienia tabelaryczne. Wśród charakterystyki istniejącego stanu badań Autor zauważa sporadyczne próby podejmowania prac badawczych przedstawiające wykorzystanie tymczasowych interwencji przestrzennych w procesie rewitalizacji miast w sposób kompleksowy.

Wyniki badań przeprowadzonych przez p. mgr inż. arch. Jakuba Gołębiewskiego zawarte są w kolejnych rozdziałach pracy:

Rozdział 1 pt. „Zarys współczesnych uwarunkowań procesów przemian przestrzennych i rewitalizacji miast" przedstawia ekonomiczne, polityczne i społeczne tło przemian przestrzennych we współczesnych miastach, w tym przyczyny kryzysów wpływających na przemiany struktury funkcjonalno-przestrzennej miast. Charakterystyka procesów przemian miast w drugiej połowie XX wieku i na początku XXI wieku (w tym procesów przekształceń terenów przemysłowych), zaprezentowana jest niezwykle trafnie i wyczerpująco. W rozdziale przedstawiono także kontekst kulturowy transformacji przestrzeni publicznych współczesnych miast w oparciu o przykłady instalacji artystycznych i architektonicznych oraz analizę koncepcji „zdarzenia architektonicznego". Autor zauważył, że kompozycja przestrzenna współczesnych instalacji umożliwia percepcję przestrzeni w ruchu i często z różnych poziomów, co wpisuje się w najnowsze nurty kształtowania krajobrazu miast.

Rozdział 2 pt. „Rewitalizacja obszaru szczecińskiego Międzyodrza" przedstawia proces rewitalizacji obszaru poprzemysłowego Międzyodrza w Szczecinie w latach 1990-2015, w tym: proces planowania przestrzennego, politykę inwestycyjną władz miasta względem obszaru oraz planowane i zrealizowane inwestycje publiczne i prywatne. Niezwykle wnikliwa i obszerna analiza procesu wykonana została w oparciu o dostępne dokumenty źródłowe: plany miejscowe, Strategię Rozwoju Miasta, Lokalny Program Rewitalizacji oraz liczne opracowania studialne i projektowe dotyczące obszaru Międzyodrza. Analiza wykazała jak skomplikowany i długotrwały jest proces planowania i inwestowania na obszarze Międzyodrza. W związku z założonym celem podsumowania dotychczasowych działań i przedstawienia możliwości kontynuacji procesu rewitalizacji, w rozdziale zawarto analizę SWOT (ukazującą mocne i słabe strony obszaru oraz szanse i zagrożenia dla procesu rewitalizacji). Do głównych czynników determinujących proces rewitalizacji Autor zaliczył: dużą skalę obszaru podlegającego przekształceniom, czasochłonność realizacji planowanych zamierzeń inwestycyjnych, konieczność utrwalania funkcji ogólnomiejskich na badanym obszarze.

Analiza była pomocna w doborze przykładów tymczasowych interwencji przestrzennych opartych na działaniach kulturotwórczych, które mogą stanowić wzór działań zmniejszających zagrożenia lub wzmacniających strony pozytywne i szanse rozwoju badanego obszaru. Podkreślić należy, że Autor zauważył ważną rolę kompozycyjnych związków i powiązań planowanych założeń z istniejącymi częściami miasta oraz rolę kompozycji urbanistycznej w kształtowaniu struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru (stosowanie akcentów urbanistycznych i dominant przestrzennych, punktów i osi widokowych, otwarć i zamknięć widokowych, wnętrz urbanistycznych). Autor podkreślił także duże znaczenie pozostawienia istniejących obiektów - jako symboli industrialnego dziedzictwa obszaru, podniesienia jakości przestrzeni publicznych oraz koordynacji wszelkich działań.

Rozdział 3 pt. „Przykłady dotychczasowych działań rewitalizacyjnych w obszarze Międzyodrza opartych na tymczasowym wykorzystaniu przestrzeni" przedstawia przykłady dotychczasowego tymczasowego wykorzystania przestrzeni w obszarze Międzyodrza opartego na działaniach kulturotwórczych, które dotyczyły wydarzeń kulturalnych i inicjatyw społecznych w latach 2002-2015 i stanowiły istotną część procesu transformacji (w tym procesu wprowadzania funkcji ogólnomiejskich), jak również szczególny potencjał w kształtowaniu możliwości tymczasowego zagospodarowania przestrzennego obszaru.

Rozdział 4 pt. „Procesy rewitalizacji przestrzeni miejskich w oparciu o ich tymczasowe wykorzystanie i możliwość adaptacji na terenie Międzyodrza" przedstawia przykłady różnorodnych form tymczasowego użytkowania i zagospodarowania przestrzeni sprzyjające jej rewitalizacji, które mogą stanowić zbiór inspiracji dla obszaru Międzyodrza w Szczecinie. Zbiór analizowanych przykładów obiektów tymczasowych lub czasowej adaptacji obiektów istniejących podzielono na trzy grupy: 1/przykłady rewitalizacji rozległych obszarów miejskich poprzez koncentrację w ich obrębie tymczasowych interwencji przestrzennych, 2/przykłady obiektów tymczasowych, które stanowią zapowiedź lub reprezentację funkcji docelowej w przestrzeni miasta, 3/przykłady tymczasowych obiektów pełniących rolę kulturotwórczą i uspołeczniającą. Podkreślić należy bardzo dobre analizy autorskie wybranych wybitnych przykładów rozwiązań (w tym szczególnie dobrą analizę Parku De La Villette w Paryżu). Zbiory przykładów zakończone są podsumowaniami, wyodrębniającymi cechy wspólne każdej z grup przykładów. Efektem końcowym jest przedstawienie rekomendacji dla obszaru Międzyodrza w oparciu o analizy przykładów.

Autorska analiza wybranych przykładów wraz ze szczegółowymi podsumowaniami oraz formułowanymi na ich podstawie rekomendacjami dla obszaru Międzyodrza jest najcenniejszym elementem rozprawy.

Rozdział 5 pt. „Podsumowanie i wnioski końcowe", przedstawia syntezę podsumowań zawartych w poszczególnych rozdziałach. Autor udowodnił, że tymczasowe rozwiązania-interwencje przestrzenne mogą stanowić ważne narzędzie w procesie transformacji obszaru Międzyodrza w Szczecinie, co może wpłynąć na ograniczenie postępującej degradacji obszaru, zagospodarowanie przestrzeni w najbliższym czasie, utrzymanie i utrwalenie dotychczasowej działalności twórczej na obszarze, rozwój dyskusji o przyszłym trwałym zagospodarowaniu obszaru oraz zwiększenie liczby jego użytkowników.

2. Uwagi szczegółowe.

1/ Na szczególne wyróżnienie zasługuje widoczna w całej pracy dociekliwość badawcza Autora, połączona z umiejętnością analizy całości materiału badawczego oraz z umiejętnością formułowania syntez podsumowujących (etapy badań zakończone są podsumowaniami oraz zestawieniami tabelarycznymi). Podkreślić należy, że przedstawione badania mają charakter interdyscyplinarny z uwagi na przedmiot badań usytuowany na styku architektury, urbanistyki, sztuki współczesnej, architektury krajobrazu oraz nauk społecznych, ekonomicznych i politycznych.

2/ Wśród wielu zalet pracy wymienić należy następujące: bardzo dobry język i styl pracy, czytelność, jasność i logiczność wypowiedzi (brak powtórzeń i błędów stylistycznych), bogaty i dobrze dobrany autorski materiał ilustracyjny, harmonijne łączenie zagadnień ogólnych i szczegółowych. Autor operuje bardzo dobrym warsztatem językowym w zakresie projektowania architektonicznego i urbanistycznego, co jest dużym walorem pracy.

3/ Stań badań przedstawiony jest właściwie i obszernie - p. mgr inż. arch. Jakub Gołębiewski zebrał i przeanalizował zarówno literaturę krajową jak i zagraniczną w zakresie przedmiotu pracy. W pracy Autor stosuje wyczerpujące przypisy jako uzupełnienie głównego wątku narracji. Wśród prac dotyczących charakterystyki dotychczasowego procesu rewitalizacji szczecińskiego Międzyodrza ważne źródło stanowią artykuły naukowe autorstwa Zbigniewa Paszkowskiego i Janusza Nekandy-Trepki.

4/ W pracy bardzo dobrze dobrany został i przygotowany materiał ilustracyjny - występuje tutaj rodzaj dialogu obrazu ze słowem. Część graficzna pracy wykonana jest w postaci autorskich zdjęć realizacji, graficznych schematów planów, zestawień tabelarycznych, a także innych ilustracji źródłowych.

5/ Praca ma bardzo dużą wartość edukacyjną. Bardzo dobry język i styl pracy oraz precyzyjne i jasno formułowane myśli mogą być pomocne w odbiorze pracy przez specjalistów z różnych dziedzin oraz przez lokalne społeczności.

3. Podsumowanie i wniosek końcowy.

Podsumowanie w postaci „Podsumowanie i wnioski końcowe" uważam za dobrze sformułowane i przekonujące, co oznacza, że tezy pracy zostały udowodnione i cel pracy został osiągnięty.

Rozprawa doktorska p. mgr inż. arch. Jakuba Gołębiewskiego jest istotnym głosem w trwającej obecnie dyskusji na temat wykorzystania tymczasowych interwencji przestrzennych w procesie rewitalizacji obszarów poprzemysłowych.

Rozprawa doktorska jest efektem wieloletnich studiów i własnych przemyśleń Autora wspartych jego doświadczeniem zawodowym i znajomością literatury przedmiotu. Jest to praca zarówno aktualna jak i oryginalna. Temat pracy został dobrze wybrany, a równie dobrze skonstruowany plan pracy został poprawnie zrealizowany. W sumie uważam więc, że praca mgr inż. arch. Jakuba Gołębiewskiego, spełnia wymagania stawiane w ustawie pracom doktorskim i może być dopuszczona do publicznej obrony.

Katarzyna Pluta.

Katarzyna Pluta

Warszawa, 23 maja 2016 r.